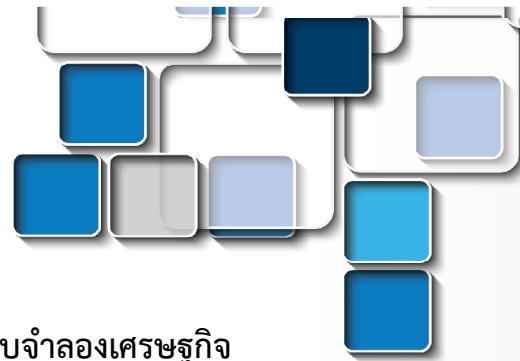

การออกแบบระบบการเงินโดยใช้ฐานข้อมูลเชิงลึกร่วมกับแบบจำลองเศรษฐกิจ

เพื่อการวิเคราะห์และดำเนินนโยบาย

โดย ศาสตราจารย์ Robert M. Townsend

ระบบการเงินมีความแตกต่างกันในแต่ละประเทศและตามช่วงเวลา การพยายามล้อเลียนให้ตลาดและสถาบันการเงินของประเทศใดประเทศหนึ่ง ไปเหมือนกับประเทศอื่นๆ นั้น จึงไม่ใช่แนวคิดที่เหมาะสมเพื่อกำหนดนโยบาย สิ่งที่สำคัญในการศึกษาระบบการเงินในแต่ละประเทศ คือการใช้ข้อมูลเศรษฐกิจร่วมกับแบบจำลอง โดยให้ความสำคัญกับคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละประเทศ และตระหนักถึงอุปสรรคสำคัญต่างๆ เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางการพัฒนาระบบการเงิน

ประเทศไทยเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญของประเทศที่กำลังใช้วิธีการดังกล่าวเพื่อศึกษาระบบการเงิน

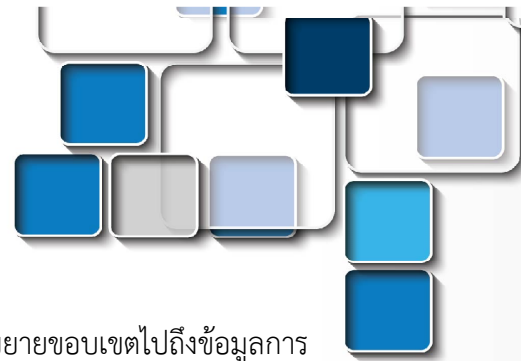
การพัฒนาฐานข้อมูล

โครงการ Townsend Thai Project ได้สร้างและพัฒนาฐานข้อมูลของภาคครัวเรือนและธุรกิจขนาดเล็กในประเทศไทย ต่อเนื่องมา 17 ปี ถึงปัจจุบัน โดยข้อมูลเป็นทั้งแบบรายเดือนและรายปี ครอบคลุมพื้นที่ทั้งในตัวเมืองและชนบทของ 6 จังหวัด ในภาคต่างๆ ของประเทศ นับเป็นชุดข้อมูล panel แบบความถี่สูงที่ย้อนหลังไปนานที่สุดในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา

ข้อมูลของ Townsend Thai Project ทำให้สามารถสร้างบัญชีการเงิน (อาทิ งบกำไรขาดทุน งบกระแสเงินสด และงบดุล) ที่สมบูรณ์ สำหรับครัวเรือนและ SME ได้ในลักษณะเดียวกับของบริษัทจดทะเบียนขนาดใหญ่ บัญชีการเงินต่างๆ เหล่านี้ สามารถนำมาใช้ในการศึกษาพฤติกรรมทางการเงินในชีวิตประจำวันและการสะสมความมั่งคั่งของครัวเรือนและ SME ต่างๆ ได้

นอกจากนี้ ข้อมูลชุดนี้ยังสามารถรวมเป็นข้อมูลที่มีหน่วยใหญ่ขึ้น เพื่อใช้วิเคราะห์การผลิต และพฤติกรรมการบริโภคและการลงทุนในระดับหมู่บ้านและระดับภูมิภาค คล้ายคลึงกับการใช้ข้อมูลบัญชีรายได้และผลิตภัณฑ์ประชาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เราสามารถศึกษาผลกระทบของ shocks ต่างๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ย ราคาสินค้าโภคภัณฑ์ และการเปิดเสรีทางการเงิน ที่มีต่อครัวเรือนจำแนกตามภูมิภาค ซึ่งทำให้เราสามารถเห็นภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงในความเป็นอยู่ ตลอดจนการกระจายตัวของต้นทุนหรือผลประโยชน์ที่มาจากการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ด้วย

เรายังสามารถสร้างบัญชีเงินทุนเคลื่อนย้าย (flow of funds) ระดับครัวเรือนภายในประเทศได้ เพื่อใช้ในการศึกษากลไกการส่งผ่านของนโยบายการเงิน และเงินทุนเคลื่อนย้ายระหว่างภูมิภาค เช่น จากชุมชนเมืองสู่ชนบท หรือจาก

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือสู่ภาคกลาง เป็นต้น ซึ่งในอนาคต ข้อมูลชุดนี้ยังสามารถขยายขอบเขตไปถึงข้อมูลการชำระเงินได้อีกด้วย

ข้อมูลระดับครัวเรือนต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นสามารถใช้เป็นตัวชี้วัดเพื่อติดตามและตรวจสอบพัฒนาการของระบบการเงินได้ ตัวอย่างเช่น ใช้ติดตามการเพิ่มขึ้นของความมั่งคั่งและทรัพย์สินสุทธิ ซึ่งเพิ่มขึ้นมากที่สุดสำหรับกลุ่มผู้มีรายได้ต่ำ และใช้ติดตามความเป็นหนี้ (สัดส่วนหนี้ต่อสินทรัพย์ หรือหนี้ต่อรายได้) ของภาคครัวเรือนซึ่งลดลงในหลายกรณี

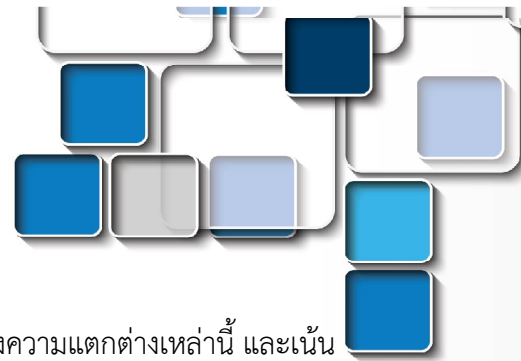
การศึกษาการทำงานของระบบการเงินไทยผ่านแบบจำลองเศรษฐกิจโดยใช้ข้อมูลระดับครัวเรือน

เราสามารถสร้างเกณฑ์มาตรฐานเพื่อใช้ในการประเมินประสิทธิภาพของระบบการเงินได้ โดยใช้ฐานข้อมูลระดับครัวเรือนที่สร้างขึ้นร่วมกับแบบจำลองเศรษฐกิจ ตัวอย่างจากการศึกษาผ่านแบบจำลองโดยใช้ผลสำรวจจาก Townsend Thai Survey พบว่า การแบ่งปันภาระความเสี่ยง (risk-sharing) ผ่านเครือข่ายเครือญาติและหมู่บ้านสามารถช่วยบรรเทาผลกระทบด้านลบจาก shocks ต่างๆ ที่มีต่อการบริโภคและความสามารถในการทำงาน อีกทั้งยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดสรรทรัพยากรไปสู่การลงทุนของภาคครัวเรือนและ SME ได้อีกด้วย กล่าวโดยรวม การเงินนอกระบบ (informal finance) ในประเทศมีบทบาทสำคัญ เราควรมุ่งที่จะพัฒนาเสริมสร้างจากกลไกที่มีอยู่แล้วเหล่านี้

อย่างไรก็ดี ระบบการเงินไทยยังมีส่วนที่ไม่มีประสิทธิภาพอยู่ในบางมิติ เช่นการที่ผลตอบแทนที่ได้จากการลงทุนยังมีความแตกต่างกันมากในระดับครัวเรือนและหมู่บ้าน ซึ่งสะท้อนการจัดสรรเงินทุนที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเต็มที่ ครัวเรือนและผู้ประกอบการรายย่อยโดยรวมยังขาดการบริหารเงินสดที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉลี่ยแล้วยังถือเงินสดมากเกินไป นอกจากนี้ ผู้คนยังตระหนักถึงการจัดการออมในวัยชราน้อยเกินไป ในขณะที่หลายครัวเรือนแทบจะไม่มีภูมิคุ้มกันต่อการสูญเสียรายได้ทั้งหมดไป เช่นที่อาจเกิดขึ้นในกรณีที่หัวหน้าครัวเรือนเกิดเจ็บป่วยหรือประสบอันตรายจนถึงขั้นทุพพลภาพ สำหรับนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดประสิทธิภาพในมิติต่างๆ เหล่านี้ ได้แก่ การอบรมเรื่องการบริหารเงินสด การสนับสนุนให้มีที่ปรึกษาด้านการจัดการความมั่งคั่ง การเข้าถึงบริการทางการเงิน รวมทั้งการผลักดันให้มีประกันการทุพพลภาพแห่งชาติ

การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานสำหรับระบบการเงินที่เหมาะสมจำเป็นต้องเข้าใจถึงอุปสรรคที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ อาทิ ปัญหาที่มาจากแรงจูงใจในการทำงานที่อาจลดลงเมื่อผู้คนได้รับการคุ้มครองจากการประกันภัย หรือการที่มีเพียงเฉพาะครัวเรือนที่มีความเสี่ยงสูงเท่านั้นที่ซื้อประกันภัย ซึ่งทำให้บริษัทประกันภัยประสบความลำบากในการดำเนินธุรกิจ เป็นต้น

นอกจากนี้ เราต้องพิจารณาประเด็นปัญหาจากความไม่สมบูรณ์และข้อจำกัดของตลาดด้วย ตัวอย่างเช่น อุปสรรคในการกู้ยืมที่ส่งผลให้ครัวเรือนในชนบทจำเป็นต้องพึ่งแหล่งทุนจากการออมเพียงอย่างเดียว และถึงแม้ครัวเรือนในเมืองสามารถเข้าถึงบริการทางการเงินได้ดีกว่า แต่ยังประสบปัญหาด้านข้อมูลและความเข้าใจ ส่งผลให้การใช้

ผลิตภัณฑ์ทางการเงินยังอยู่ในขอบเขตจำกัด การออกแบบนโยบายควรตระหนักถึงความแตกต่างเหล่านี้ และเน้นการเพิ่มผลิตภัณฑ์และรูปแบบการให้บริการทางการเงินในชนบท ควบคู่ไปกับการพัฒนาช่องทางสื่อสารในพื้นที่ชุมชนเมืองที่ดีขึ้น

การประเมินผลของนโยบายจริง

โครงการกองทุนหมู่บ้านช่วยลดปัญหาข้อจำกัดด้านสินเชื่อและช่วยเพิ่มทั้งการบริโภคและการลงทุนของครัวเรือนที่มีศักยภาพด้านการผลิต อย่างไรก็ตามการให้เงินก้อนแก่ครัวเรือนน่าจะส่งผลดีต่อครัวเรือนส่วนใหญ่มากกว่าแนวนโยบายที่ควรมีการวิเคราะห์ในขั้นต่อไป ได้แก่ การยกระดับกองทุนหมู่บ้าน การใช้สหกรณ์ การเชื่อมโยงกองทุนหมู่บ้านในระดับชาติ เป็นต้น

ทฤษฎีและข้อมูลที่ได้จากการสำรวจสามารถช่วยในการประเมินว่าสถาบันการเงินท้องถิ่นทั้งในระบบและนอกระบบสามารถรองรับกิจกรรมของภาคครัวเรือนและอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมได้ดีเพียงใด วิธีการดังกล่าวเป็นการประเมินการดำเนินงานของสถาบันการเงินที่ละเอียดและลึกกว่าการใช้ดัชนีชี้วัดทางการเงินแบบคร่าวๆ

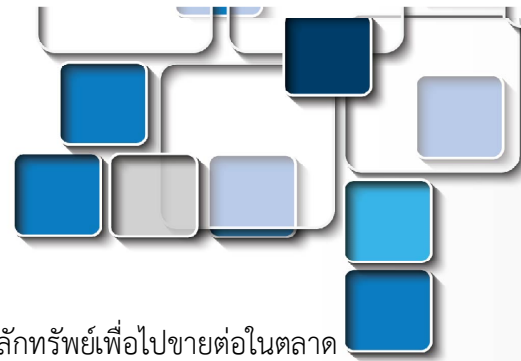
การประเมินผลของนโยบายสมมุติ

แบบจำลองช่วยให้เราตระหนักถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงของนโยบายก่อนที่การเปลี่ยนแปลงนั้นจะเกิดขึ้นจริง เริ่มจากแบบจำลองด้าน industrial organization ที่ช่วยให้เราเข้าใจระบบการเงินในปัจจุบันซึ่งมีผลิตภัณฑ์ทางการเงินในระบบที่จำกัดและตลาดมีลักษณะแบ่งแยก (segmented market) จากนั้นเราสามารถตั้งคำถามเกี่ยวกับผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของครัวเรือนและธุรกิจขนาดย่อม หากมีการแข่งขันระหว่างผู้ให้บริการทางการเงินเต็มที่ ทั้งด้านจำนวนสาขาและด้านผลิตภัณฑ์ทางการเงิน เช่น สินเชื่อ การออม และการทำประกัน นอกจากนี้เราสามารถพิจารณาผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการเดินทางที่ลดลงจากการเข้าถึงบริการทางการเงิน และระบบฐานข้อมูลที่พัฒนาขึ้นผ่านการบริการธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ (e-banking)

ในทางปฏิบัติผู้ให้บริการทางการเงินไม่ได้มีความเชื่อมโยงกับลูกค้าเพียงอย่างเดียว แต่มีความเชื่อมโยงกับครัวเรือนอื่นๆ และธุรกิจขนาดย่อมผ่านเครือข่ายระดับหมู่บ้าน ครัวเรือนที่ไม่ได้มีญาติพี่น้องอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันเป็นกลุ่มที่เปราะบางที่สุดต่อ shocks กลไกหนึ่งที่ครัวเรือนใช้ในการรองรับ shocks คือการยืดอกยืม (roll over) ในระบบโดยใช้การกู้ยืม bridge loans จากเครือข่ายระดับหมู่บ้าน ซึ่ง shadow banking ในรูปแบบนี้เป็นสิ่งที่ดีและสามารถช่วยเสริมเงินในระบบได้

โครงสร้างทางการเงิน

หมู่บ้านที่เชื่อมโยงผ่านเครือข่ายสำหรับผู้ให้บริการทางการเงินเป็นเพียงหนึ่งตัวอย่างของระบบการเงินที่มีลำดับชั้น (Hierarchical Financial Systems) ตัวอย่างอื่นได้แก่ ความสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติของธุรกิจขนาดใหญ่ สถาบันการเงินในระบบและ สินเชื่อการค้า ตลาดระหว่าง dealers ด้วยกันเอง รวมทั้งการแปรรูปสินทรัพย์เป็น

หลักทรัพย์ (securitization) โดยการรวมสัญญาหลายๆ สัญญาเข้าด้วยกันเป็นหลักทรัพย์เพื่อไปขายต่อในตลาด
ในระบบการเงินลักษณะนี้ควรใช้กระบวนการติดตามความเสี่ยงแบบรวมศูนย์ (integrated surveillance) โดยใช้
ข้อมูลสำรวจเชิงลึกทั้งภาคครัวเรือน ธุรกิจขนาดย่อมและขนาดกลาง ภายใต้ความเข้าใจกลไกการทำงานของตลาด
และสถาบันการเงินต่างๆ อย่างสมบูรณ์

โครงสร้างทางการเงินเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาไม่เว้นแม้ในเศรษฐกิจที่พัฒนาแล้ว ยกตัวอย่างในกรณีของ
สหรัฐฯ กฎเกณฑ์กำกับธนาคารพาณิชย์ไม่สามารถป้องกันการเกิด shadow banking ทั้งนี้ การพยายามที่จะ
ยับยั้งนวัตกรรมใหม่ๆ ในระบบการเงินเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง ในกรณีที่ยับยั้งนั้นสำเร็จ ระบบการเงินอาจไม่มี
ประสิทธิภาพ และในทางตรงกันข้ามหากการยับยั้งไม่สำเร็จ นวัตกรรมจะไปเกิดขึ้นในส่วนที่ไม่มีการกำกับดูแล ซึ่ง
อาจนำไปสู่ผลลัพธ์ที่เลวร้ายได้ ดังนั้น การทำวิจัยและพัฒนาข้อมูลเชิงลึกเพื่อเข้าใจและพัฒนาวิวัฒนาการต่างๆ ใน
ระบบการเงินน่าจะเป็นทางออกที่ดีกว่า

ผลที่เกิดขึ้นและแผนสำหรับอนาคต

โครงการศึกษา Townsend Thai Project กำลังได้รับความสนใจในระดับโลก ส่งผลให้เกิดการเก็บข้อมูลอย่าง
จริงจังเพื่อเครดิตยูเนียนและธนาคารกลางในประเทศเม็กซิโกและชิลี โดยก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่าง
ภาคเอกชน (ผู้ให้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่) และธนาคารกลางในประเทศ บราซิล สเปน เคนยา อินเดีย และสวีเดน
นอกจากนี้โครงการร่วมกับกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) กำลังดำเนินการศึกษาเกี่ยวกับการเติบโตของ
เศรษฐกิจ ความไม่เสมอภาค และ financial deepening ในหลายประเทศผ่านแบบจำลองที่ใช้ข้อมูลจากการ
สำรวจของธนาคารโลก (World Bank) เพื่อใช้สนับสนุนงานด้านการกำกับดูแล (surveillance work) ของ IMF

ศาสตราจารย์ Townsend ขอขอบคุณธนาคารแห่งประเทศไทยสำหรับความร่วมมือและการเปิดโอกาสให้ได้กล่าว
ปาฐกถาในครั้งนี้ โครงการ Thai Family Research สำหรับการรวบรวมข้อมูลสำรวจ รวมทั้งความช่วยเหลือด้าน
การเงินสำหรับโครงการ Townsend Thai project จากประเทศสหรัฐฯ ยุโรป และประเทศไทย ผมหวังว่า
โครงการเก็บสำรวจข้อมูลจะสามารถขยายเพิ่มและดำเนินการต่อไปได้ รวมถึงความร่วมมือด้านงานวิจัยในอนาคต

ลิงค์ไปยัง Townsend movie: Emerging Thailand

<https://vimeo.com/38242385>